

PEDAGOGIIKAA IHMISYYDEN PUOLESTA

PAULO FREIRE. (2005) **Sorrettujen pedagogiikka**. [Portugali-kielinen alkuteos *Pedagogía de Oprimido*, eng. *Pedagogy of the Oppressed*.] suom. Joel Kuortti. Vastapaino.

Paulo Freiren (1921–1997) *Pedagogy of the Oppressed* ilmestyi vuonna 1970 Yhdysvalloissa Herder & Herderin julkaisemana, käännettynä englanniksi portugalinkielisestä käsikirjotuksesta. Kirjassaan Freire esitti yhteiskunnalliseen muutokseen ja oikeudenmukaisuuteen suuntautuvan kasvatuksen – vapauttavan kasvatuksen – ajatuksen vastakohtana sopeuttavalle, vallitsevia käytäntöjä ylläpitävälle kasvatukselle. Kirjasta tuli 1900-luvun kasvatuskirjallisuuden klassikko. Se on aikuiskasvatuksen ja kansalaiskasvatuksen sekä kriittisen pedagogiikan perusteos, jonka sisällöstä erityisesti tiedon ja vallan suhde herättää edelleen keskustelua. Suomennosta teos on saanut odottaa 35 vuotta. Vuoden alussa tamperelainen Vastapaino täytti tätä suomalaisen kasvatuskirjallisuuden aukkoa ja julkaisi teoksen. Sen on suomentanut Joel Kuortti. Julkaistuun teokseen sisältyy Freiren ajatusten lisäksi Tuukka Tomperin johdatus teoksen syntytalanteeseen ja jälkisanoina Tuukka Tomperin ja Juha Suorannan katsaus Freiren pedagogisten ajatusten vastaanotosta.

IHMISYYDEN PUOLESTA

Sorrettujen pedagogiikka käsittää alle 200 sivua. Lyhyedestä huolimatta se on monitasoinen teos, jonka voi lukea

useita kertoa ja jokaisella lukukerralla löytää uutta ajateltavaa. Teosta voikin lukea kasvatusteoriatieteologisenä ja eettisenä julistuksena, opetuksen menetelmällisenä uudistajana tai kasvatusteoriatieteologisenä teoksena, jossa perustellaan transformatiivisen kasvatuksen teoriaa.

Kasvatusteoriatieteologisenä esityksenä Sorrettujen pedagogiikka julistaa ihmisyyden sanomaa ja korostaa kasvatuksen tehtävää toimia kaikenlaista sortoa vastaan. Freiren ihmiskuvassa ihminen on perusluonteeltaan subjekti, joka omalla toiminnallaan luo ja muokkaa maailmaansa yhdessä toisten ihmisten kanssa. Tämä osallistuminen yhteisen maailman ja historian luomiseen on jokaisen ihmisen oikeus, oikeastaan ihmisen kutsumus. Samoin ihminen on olemukseltaan kommunikatiivinen, joka luo sosiaalista, kulttuurista ja historiallista maailmaa dialogissa muiden ihmisten kanssa. Yhteisesti luotu maailma voi kuitenkin olla epäinhimillinen. Osa ihmisistä syrjäytetään yhteisestä päätöksenteosta, eivätkä he kykene vaikuttamaan edes oman elämänsä olosuhteisiin. Kasvatus, sen sijaan että pyrkisi vapauttamaan ihmisyyttä, pyrkii enemmänkin sopeuttamaan opiskelijoita vallitsevaan järjestelmään.

Sorto, subjektiivisuus ja dialogisuus ovat yhteiskunnallisia ilmiöitä. Sorto kohdistuu ihmisiin, joilla ei ole valtaa. Freiren 1960-luvun Brasiliassa eli siirtomaavallan ja orjuuden, valloittamisen ja alistamisen perinne. Tämä jatkui taloudellisena, poliittisena ja kulttuurisena vallankäyttönä, jossa kasvatus oli

yksi sopeuttamisen ja tukahduttamisen väline. Jako rikkaisiin ja köyhiin oli jyrkkä ja erot etnisten ryhmien välillä olivat myös valta- ja statuseroja. Sorrettujen pedagogiikassa esitetään, miten vallan ja tukahduttamisen olosuhteet eivät epäinhimillistä vain yksilöitä, vaan tietty sosiaalinen ryhmä tai kokonainen kansa voi menettää identiteettinsä ja samalla kykynsä kehittää omaa kulttuuriaan. Menetettyään subjektiivisuutta alistetut ryhmät eivät voi monikulttuurisessa dialogissa rikastuttaa toistensa näkemyksiä.

Sorrettujen pedagogiikka on toimintaa menetetyin subjektiivisuuden ja tuhotun dialogisuuden tavoittelemiseksi. Kasvatuksen tehtävä onkin muuttaa yhteiskunnallisia rakenteita, niin että ihmisyyden kehittymistä ei estetä. Tällaisen toiminnan on lähdettävä sorretuista itsestään, koska sortajalla ei ole tarvetta yhteistyöhön. Sorrettujen pedagogiikassa korostuvat sanat ”olla subjekti” ja ”yhdessä” – ihmisen on yksilönä oivallettava oma vastuunsa todellisuuteen vaikuttavana kansalaisena, mutta yhteiskunnan inhimillistämisen voi tapahtua vain dialogisessa yhteistoiminnassa muiden ihmisten ja ihmisryhmien kanssa. Sorrettujen pedagogiikka onkin myös kollektiivisen toiminnan pedagogiikkaa.

Ehkä tunnetuinta Freireä on dialoginen oppiminen, joka konkretisoidaan usein ”Método Paulo Freireksi”, generatiivisen teeman menetelmäksi. Menetelmän tausta on Freiren Brasiliassa toteuttamissa lukutaidon oppimishjelmissä ja kansanliikkeiden dialogisessa opiskelus-

sa. Käännetyssä teoksessa menetelmä on kuvattu selkeästi perusteluineen.

Opetusmenetelmän taustalla paljastuu tietämisen teoria, jota Freire itse on sanonut kestävimmäksi ajattelussaan. Tieto ei ole koskaan neutraalia. Myös teoreettinen, tieteellisesti perusteltu tieto näyttäytyy eri tilanteissa erilaisena. Freiren tietämisen käsitystä voisi luonnehtia fenomenologiseksi. Elämme objektiivisessa maailmassa, mutta tämä maailma ei näyttäydy kaikille samanlaisena. Tietoa luodaan kokemuksessa, praksiksessa, toiminnallisessa vuorovaikutuksessa. Yksilöllisen ja yhteisen kriittisen reflektion avulla opiskelija luo jatkuvasti ymmärrystä siitä, minkälaisena hän kokee maailman ja minkälaisena todellisuus näyttäytyy muille.

Filosofiasta kiinnostuneelle lukijalle Sorrettujen pedagogiikan filosofisten polkujen seuraaminen on haastavaa ja vaiutteiden moninaisuus voi olla hämmentävääkin. Kasvatusajattelijana Freire olikin erilaisen, myös keskenään vastakaisten ajatusten taitava syntetisoija. Pedagogiikassaan hän on yhdistänyt eri filosofien tuotantoa, yleismaailmallisia ja paikallisia aatteita, 1900-luvun ajattelijoiden käsityksiä ja Latalaisen Amerikan kasvatuserinnettä. Erilaisia vaikutuksia voisi tiivistää siten, että Freire yhdistää toisiinsa eksistentiaalisen fenomenologian, humanistisen marxismin ja radikaalin kristillisen teologian. Näiden keskinäinen vaikutus ei ole kuitenkaan selkeä. Oliko Freire sitten aidosti kasvatustieteilijä? Ehkä hän oli paremminkin ajattelija ja pedagogi, joka pyrki luomaan perusteltua kasvatuksellisen toiminnan etiikkaa ja käytti täs-

sä eri ajatussuuntia välineinä.

FREIRELÄISTÄ KASVATUSKIELTÄ SUOMEKSI

Joel Kurtin ansiokas käännös tavoittaa mielestäni hyvin Freiren tekstin monitasoisuuden. Siinä välittyy Freiren 1970-luvun tyyli ja ajan poliittista keskustelua muistavaa lukijaa vähädyttävät Freiren kärjistetyt vastakkainasettelut. Sorrettujen pedagogiikan kieli ei ole suomeksikaan laimentunut arvopaaksi. Samalla teksti kuvaa asiallisesti Freiren ajatuksia nykylukijalle. Käännös on tehty englanninkielisestä tekstistä – tämä on järkevää, koska teos julkaistiin ensimmäisenä juuri englanniksi Freiren ollessa maanpaossa kotimaastaan. Apuna on käytetty teoksen portugalini- ja espanjankielisiä versioita. Portugalinkielisen laitoksen käyttäminen on hyvä ratkaisu jo siksi, että Freire toi Sorrettujen pedagogiikassa kasvatukseen käsitteitä, joiden tausta on yhteiskuntafilosofiassa, psykologiassa ja ajan yhteiskunnallisessa keskustelussa eikä kaikille ole pätevää suomenkielistä vastinetta. Osa näistä on assosioitunut anglosaksiseen kasvatusterminologiaan ja niiden merkitys on saattanut hämartyä alkuperäisestä. Esimerkiksi Freiren ongelmakeskeinen kasvatustieteilijä (eng. problem posing; port. educação problematizadora) yhdistetään usein PBL-tyyppiin oppimiseen. Freirehän käyttää käsitettä kuvatessaan, miten opiskelussa johdatetaan opiskelijoita havainnoimaan omaa asemaansa maailmassa ja kyseenalaistamaan vallitsevia käytäntöjä. Näin ”problematisoiva kasvatustieteilijä” tavoittaa Freiren kuvaaman lähestymistavan

paremmin kuin usein käytetty ongelmakeskeinen tai -lähtöinen. Suomalaiseen kasvatustieteilijästä vakiintuneeseen tallettava kasvatustieteilijä (eng. banking education; port. coqueção bancaria da educacão), joka tarkoittaa opetusta, jossa siirretään tietoja opiskelijoille ja joka välittää muuttumatonta maailmankuvaa. Freire väittää tällaisen opetuksen olevan sopeuttavaa. Löydetäänköhän praksis-perustaiselle kasvatukselle suomenkielinen vastine?

Suomennoksen toimitustyö on huolellista. Freireläisestä pedagogiikasta kiinnostunutta lukijaa ilahduttaa teokseen liitetty johdanto, pedagogiikka koskeva arviointi ja bibliografia. Tuukka Tomperin erinomainen johdatus valaisee Sorrettujen pedagogiikan kirjoittamisen yhteiskunnallista tilannetta ja teoksen filosofisia lähestymistapoja. Lopussa Tuukka Tomperi ja Juha Suoranta luovat katsauksen freireläisen kasvatustieteilijän kritiikkiin ja sovellutuksiin ja arvioivat pedagogiikan merkitystä. Katsaus osoittaa, että Sorrettujen pedagogiikan ajatukset voivat innoittaa kasvattajia vielä 2000-luvullakin.

Vaikka suomalaiset kasvattajat ovat jo tunteneet Freiren ajatuksia muiden kielten ja muiden kasvatustieteilijöiden teosten perusteella, tuo suomennos teoksen kaikkien olottuville ja avaa syvällisemmän näköalan vapautuksen pedagogiikkaan. Nyt odotammekin uusia käännöksiä. Freire kehitti pedagogista ajatteluaan koko elämänsä ajan ja kirjoitti yli 20 teosta, joista Sorrettujen pedagogiikka on filosofisina ja teoreettisina. Seuraavia käännettäviä voisivatkin olla Freiren käytännöllisemmät ja keskustelempaamat kirjat. Mie-

lestäni tärkeä on erityisesti Freiren ensimmäinen kirja, *Educação como prática da liberdade* (Kasvatus vapauteen) jossa Freire kuvaa havainnollisesti kasvatusprojektinsa käytännön toteutusta ja selittää ihmi-

syyden ajatusta. Samoin tärkeitä ovat 1990-luvulla kirjoitetut teokset, esimerkiksi *Pedagogia da Esperança* (Toivon pedagogiikka) ja *A sombra desta mangueira* (Mangopuun varjossa, eng. *Pedagogy of the Heart*),

joissa Freire arvioi kasvatustyötään ja liittää ajattelunsa vuosituhaten vaihteen kasvatusilmastoon.

Aino Hannula